Miejsce na identyfikację szkoły

dysleksja

ARKUSZ PRÓBNEJ MATURY Z OPERONEM WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

POZIOM ROZSZERZONY

Czas pracy 180 minut

LISTOPAD ROK 2008

Instrukcja dla zdającego

1. Sprawdź, czy arkusz egzaminacyjny zawiera 16 stron (zadania 1–20). Ewentualny brak zgłoś przewodniczącemu zespołu nadzorującego egzamin.
2. Arkusz zawiera trzy części. Część pierwsza arkusza polega na rozwiązywaniu testu, część druga wymaga analizy materiałów źródłowych, a trzecia napisania krótkiego wypracowania na jeden z podanych tematów.
3. Rozwiązanie zadań zamieść w miejscu na to przeznaczonym.
4. Pisz czytelnie. Używaj długopisu/pióra tylko z czarnym tuszem/atramentem.
5. Nie używaj korektora, a błędne zapisy przekreśl.
6. Pamiętaj, że zapisy w brudnopisie nie podlegają ocenie.

Życzymy powodzenia!

Za rozwiązanie wszystkich zadań można otrzymać łącznie **50 punktów**.

Wpisuje zdający przed rozpoczęciem pracy

PESEL ZDAJĄCEGO

KOD ZDAJĄCEGO

Arkusz opracowany przez Wydawnictwo Pedagogiczne OPERON.
Kopiowanie w całości lub we fragmentach bez zgody wydawcy zabronione. Wydawca zezwala na kopiowanie zadań przez dyrektorów szkół biorących udział w programie Próbna Matura z OPERONEM.

Arkusze do pobrania: Arkuszmaturalny.pl
Książki do matury: Sklepmaturalny.pl

Książki do matury: Sklepmaturalny.pl
Arkusze do pobrania: Arkuszmaturalny.pl

Część I *(20 pkt)*
Zadania testowe

W zadaniach 1–4 podkreśl jedną właściwą odpowiedź.

Zadanie 1. *(1 pkt)*
Twórcą pojęcia i koncepcji „globalnej wioski” był:
a) Karl Popper
b) Alain Touraine
c) Max Weber
d) Herbert McLuhan

Zadanie 2. *(1 pkt)*
Patologią władzy polegającą na wzajemnych układach i zależnościach politycznych jest:
a) alienacja
b) partykularyzm
c) nepotyzm
d) klientelizm

Zadanie 3. *(1 pkt)*
Określenie „konstytucja oktrojowana” oznacza:
a) konstytucję wymagającą zmiany w szczególnym trybie
b) konstytucję nadaną przez głowę państwa bez udziału organów obywatelskich
c) konstytucję regulującą zwykle tylko ustrój naczelnych organów państwa
d) konstytucję regulującą wszystkie sprawy ustroju państwa

Zadanie 4. *(1 pkt)*
Siedzibą Organizacji Narodów Zjednoczonych jest:
a) Strasburg
b) Bruksela
c) Waszyngton
d) Nowy Jork

Zadanie 5. *(1 pkt)*
Przyporządkuj autorom ich dzieła, wpisując właściwą literę obok liczby, np. 5. F.

1. Platon	A. *O demokracji w Ameryce*
2. Arystoteles	B. *O duchu praw*
3. Niccolo Machiavelli	C. *Państwo*
4. Karol Monteskiusz	D. *Książę*
	E. *Polityka*

Odpowiedź: 1. …… 2. …… 3. …… 4. ……

Zadanie 6. *(1 pkt)*
Wymienione niżej akty prawne ułóż według hierarchii ważności od najważniejszego, wpisując właściwą literę obok liczby.
A. rozporządzenie prezydenta
B. zarządzenie wojewody
C. ustawa zasadnicza
D. ustawa budżetowa

Odpowiedź: 1. …… 2. …… 3. …… 4. ……

Arkusze do pobrania: Arkuszmaturalny.pl
Książki do matury: Sklepmaturalny.pl

W zadaniach 7 i 8 zaznacz, które zdania są prawdziwe, a które fałszywe, wpisując w odpowiednie miejsca w tabeli słowa „prawda” lub „fałsz”.

Zadanie 7. *(1 pkt)*

Zasady ustrojowe Rzeczypospolitej Polskiej

	Prawda/Fałsz
A. Prezydent rozwiązuje Sejm, jeżeli nie uda mu się w trzech kolejnych próbach wyłonić rządu.	
B. Absolutorium to akt Sejmu uznający prawidłowość działalności finansowej Rady Ministrów w okresie roku budżetowego.	
C. Trybunał Konstytucyjny orzeka o zgodności z konstytucją celów lub działalności partii politycznych.	
D. Sejm i Senat w określonych sytuacjach obradują wspólnie jako Zgromadzenie Ludowe.	

Zadanie 8. *(1 pkt)*

Prawo rodzinne w Polsce

	Prawda/Fałsz
A. Przysposobienie to inaczej adopcja i polega na przyjęciu do rodziny na mocy orzeczenia sądu osoby małoletniej obcej, krewnej lub powinowatej.	
B. Mąż matki może wnieść powództwo o zaprzeczenie ojcostwa w ciągu 6 miesięcy od dnia, w którym dowiedział się o urodzeniu dziecka.	
C. Wstępni to krewni pochodzący od wspólnych przodków, czyli dzieci, wnuki czy prawnuki.	
D. Zawarcie małżeństwa przez osobę całkowicie ubezwłasnowolnioną powoduje ustanie małżeństwa mocą orzeczenia sądu.	

Zadanie 9. *(2 pkt)*

Nazwij i opisz, na czym polegają dwa etapy socjalizacji.

Etap I

……

……

……

Etap II

……

……

……

Zadanie 10. *(2 pkt)*

Zapoznaj się z logo Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu i wykonaj polecenia.

Arkusze do pobrania: Arkuszmaturalny.pl
Książki do matury: Sklepmaturalny.pl

10.1. ***(1 pkt)*** **Wymień państwa członkowskie EFTA.**

……..……

10.2. ***(1 pkt)*** **Podaj, jak nazywa się forma współpracy EFTA z Unią Europejską, która zaczęła obowiązywać z dniem 1 stycznia 1994 r.**

……..……

Zadanie 11. *(2 pkt)*

Dokonaj podziału grup społecznych ze względu na rodzaj więzi i podaj po dwa przykłady takich grup.

Grupa ……..

np.: ……

Grupa ……..

np.: ……

Zadanie 12. *(3 pkt)*

Zapoznaj się ze schematem organizacji samorządu terytorialnego w Polsce i wykonaj polecenia.

12.1. ***(2 pkt)*** **Wpisz w miejsca wykropkowane brakujące instytucje.**

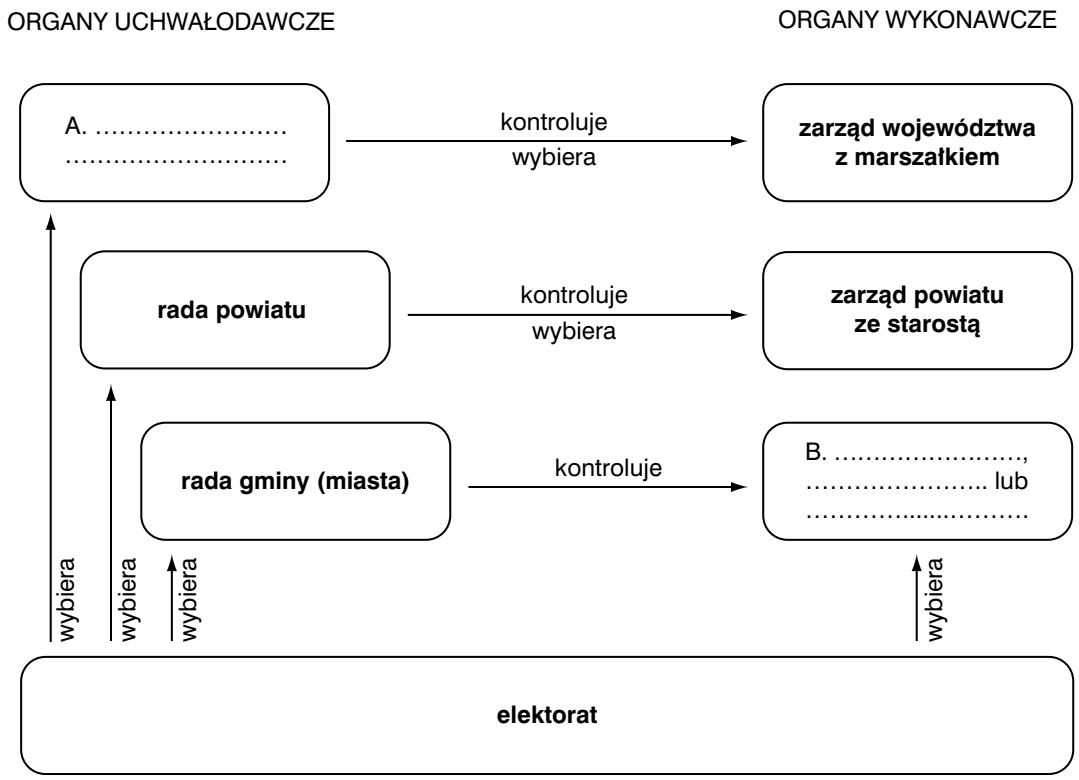

12.2. ***(1 pkt)*** **Określ, od ilu lat przysługuje czynne i bierne prawo wyborcze w wyborach do organów uchwałodawczych**.

– czynne prawo wyborcze – od ..... lat

– bierne prawo wyborcze – od ..... lat

Arkusze do pobrania: Arkuszmaturalny.pl
Książki do matury: Sklepmaturalny.pl

Zadanie 13. *(3 pkt)*

Podpisz nazwy organizacji międzynarodowych zaznaczonych na mapie literami.

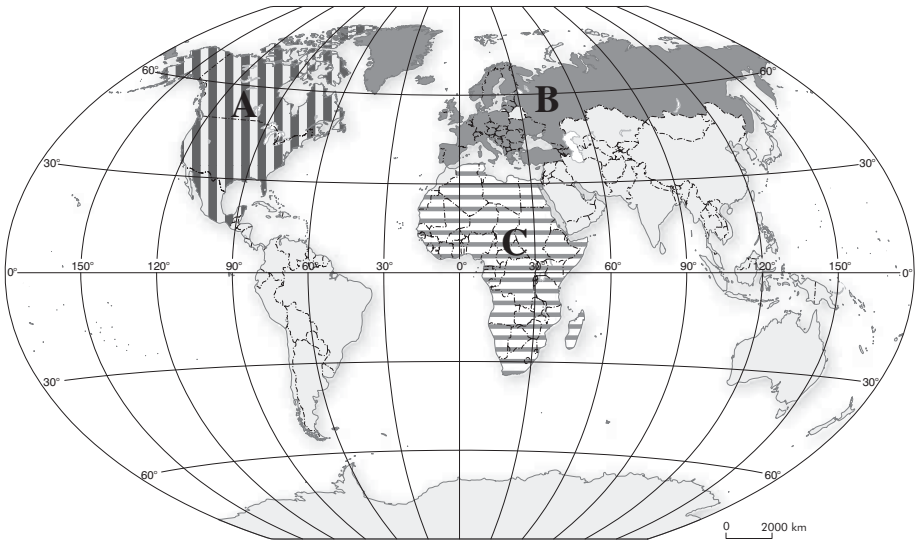

Stan na 2008 r.

A. ……

B. ……

C. ……

Część II *(10 pkt)*
Analiza źródeł

Zadanie 14. *(2 pkt)*

Zapoznaj się z rysunkami i nazwij prawa, jakich pragną osoby na nich przedstawione, a wynikające z Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 10 grudnia 1948 r.

A. …… B. ……

Arkusze do pobrania: Arkuszmaturalny.pl
Książki do matury: Sklepmaturalny.pl

Zadanie 15. *(2 pkt)*

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj polecenia.

12. Ani podatek tarczowy ani zasiłek pieniężny nie będą nakładane w naszym królestwie jak tylko poprzez uchwałę Rady ogólnej naszego kraju, chyba że chodziłoby o środki na wykupienie naszej osoby z niewoli, lub na pasowanie na rycerza naszego syna pierworodnego, lub na wydanie po raz pierwszy za mąż naszej pierworodnej córki, a i wówczas zasiłek na ten cel winien być umiarkowany, a w podobny sposób dziać się ma z zasiłkiem pobieranym od miasta Londynu.
13. A miasto Londyn niechaj korzysta ze wszystkich swoich dawnych uprawnień i zwyczajowych wolności tak na lądzie, jak i na morzach. Ponadto pragniemy i wyrażamy zgodę, aby wszystkie pozostałe miasta, ośrodki, wsie i nadmorskie miejscowości targowe zachowały wszystkie dotychczasowe uprawnienia i wolności. […]
39. Żaden człowiek wolny nie może być pojmany ani uwięziony, pozbawiony mienia, wyjęty spod prawa, wygnany lub w jakikolwiek sposób ciemiężony i ani przeciwko niemu nie wystąpimy, ani nikogo nie wyślemy inaczej, aniżeli na mocy prawomocnego wyroku wydanego przez jemu równych według prawa krajowego.
40. Nikomu nie sprzedamy, nie zaprzeczymy i nie odroczymy, ani prawa ani wymiaru sprawiedliwości. […]
42. Każdemu wolno odtąd wyjeżdżać swobodnie i bezpiecznie z naszego królestwa i powracać do niego lądem lub morzem z zastrzeżeniem, iż dochowuje on wierności wobec naszej osoby, z wyjątkiem okresu wojny przez pewien krótki czas z uwagi na dobro ogólne królestwa oraz z wyjątkiem uwięzionych i wyjętych spod prawa na mocy ustawy królestwa, jak również poddanych kraju prowadzącego z nami wojnę i kupców, z którymi ma się postępować, tak jak wyżej powiedziano.

Magna Charta Libertatum

15.1. ***(1 pkt)*** **Podaj imię i przydomek władcy oraz rok, w którym wystawił on powyższy dokument.**

……

15.2. ***(1 pkt)*** **Podaj dwa sposoby rozumienia wolności osobistej zaprezentowane w dokumencie.**

……

……

……

……

……

Zadanie 16. *(2 pkt)*

Zapoznaj się z poniższymi tekstami źródłowymi A i B oraz fragmentem konstytucji, a następnie wykonaj poniższe polecenia.

Tekst A

W 1992 r. została uchwalona ustawa o radiofonii i telewizji. W myśl jej przepisów audycje nie mogą naruszać uczuć religijnych odbiorców. Jednocześnie w programach publicznej radiofonii i telewizji nakazano respektować te wartości chrześcijańskie, które pokrywają się z uniwersalnymi zasadami etyki. W 1993 r. grupa posłów wystąpiła z wnioskiem do TK o zbadanie zgodności powyższych norm z obowiązującymi przepisami konstytucyjnymi.
Wnioskodawcy uważali, że zawarta w przepisach ustawy zasada tworzenia programów radiofonii i telewizji wprowadza prymat określonego systemu wartości, a to z kolei jest sprzeczne z zasadą wolności wyrażania opinii oraz zasadą równości wobec prawa. Jej adresatem są bowiem publiczne środki masowego przekazu, które z założenia powinny mieć ogólnospołeczny charakter i cele.

Arkusze do pobrania: Arkuszmaturalny.pl
Książki do matury: Sklepmaturalny.pl

Tekst B

Ustawa o podatku od towarów i usług (VAT) oraz podatku akcyzowym zakazywała sprzedaży leków, gdy nie można jej było zarejestrować na kasie fiskalnej. Dotyczyło to nie tylko braku kasy w aptece, ale także wszelkich sytuacji wyjątkowych, np. braku prądu czy klęski żywiołowej. Zgodnie z ustawą aptekarz nie miał prawa sprzedać leku, gdy ze względu na jakiekolwiek okoliczności kasa fiskalna nie działała. Naczelna Rada Aptekarska zaskarżyła ustawę do TK, twierdząc, że jej przepisy uniemożliwiają aptekom wywiązywanie się z ich podstawowej funkcji, a mianowicie zapewnienia dostępu do leków osobom chorym, których życie lub zdrowie zostały zagrożone.

Konstytucja na co dzień. Prawa i wolności osobiste,
Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawnej, Warszawa 2001, s. 18–19, 27–28

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Art. 1.

Rzeczpospolita Polska jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli.

Art. 2.

Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej. […]

Art. 32.

Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny. […]

Art. 38.

Rzeczpospolita Polska zapewnia każdemu człowiekowi prawną ochronę życia.

Art. 39.

Nikt nie może być poddany eksperymentom naukowym, w tym medycznym, bez dobrowolnie wyrażonej zgody. […]

Art. 53.

1. Każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii.
2. Wolność religii obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Wolność religii obejmuje także posiadanie świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują. […]
5. Wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób.
6. Nikt nie może być zmuszany do uczestniczenia ani do nieuczestniczenia w praktykach religijnych. […]

Art. 68.

1. Każdy ma prawo do ochrony zdrowia.
2. Obywatelom, niezależnie od ich sytuacji materialnej, władze publiczne zapewniają równy dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych. Warunki i zakres udzielania świadczeń określa ustawa. […]

Arkusze do pobrania: Arkuszmaturalny.pl
Książki do matury: Sklepmaturalny.pl

Art. 76.
Władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa.

Konstytucja RP z 1997 r.

Na podstawie podanych fragmentów Konstytucji RP wskaż po dwa artykuły, na podstawie których można było wydać orzeczenie. Napisz w jednym zdaniu lub dwóch zdaniach, jakie mogło zapaść orzeczenie w każdej ze spraw.

Tekst A
Artykuły: ……

Orzeczenie: ……

……

……

……

Tekst B
Artykuły: ……

Orzeczenie: ……

……

……

……

Zadanie 17. *(2 pkt)*

Na podstawie fragmentu reportażu i tytułów artykułów Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 r. wykonaj polecenia.

Męża Laryssy, Szamila, Rosjanie zabrali z domu wczesnym popołudniem, w dzień urodzin ich starszej córki. […] *Tego dnia razem z Szamilem Rosjanie zabrali z Argunu jeszcze dwudziestu siedmiu młodych mężczyzn. Trupy czterech z nich już nazajutrz znaleźli pasterze na łące.* […] *Szukając uprowadzonego Szamila albo chociaż jakiejś wieści o nim, jeździła po kraju oglądać każdą zbiorową mogiłę, wędrowała do każdego aułu, gdzie znajdowano jakieś ciało.* […] *Szamil jako jedynak nie walczył ani w poprzedniej ani w nowej wojnie.* […] *Walczył za to brat Larysy, Dżambułat.* […] *Dżambułat też dostał się w ręce Rosjan, ale uszedł z życiem dzięki rosyjskiemu pułkownikowi wywiadu, który go przesłuchiwał w więzieniu. „Nazywał się Iwan Makarów i był wyjątkowo honorowym człowiekiem” – opowiadała Laryssa.* […] *Korzystając ze znajomości z Makarowem, Laryssa wiele razy chodziła do niego na skargę.*
Najpierw w sprawie aresztowania Szamila, którego wciąż szukała. Makarow wściekał się na żołnierzy, nieraz tłukł ich po pyskach na oczach Laryssy, obiecywał pomoc. Ale nazajutrz po każdej wizycie u Makarowa żołnierze zajeżdżali wozami pancernymi pod jej dom. Bili ją na oczach jej pięciorga dzieci. […]
Oskarżyli ją o handel narkotykami. Podczas którejś z nocnych wizyt jeden z zamaskowanych żołnierzy złapał za nogi leżącego w kołysce kilkumiesięcznego syna, Fattaha. Stwierdził, że Fattah to arabskie imię i dowód na to, że Laryssa wspiera muzułmańskich wojowników Chattaba. Dzieciak od trzymania do góry nogami i płaczu cały zsiniał, a żołnierz powiedział, że go roztrzaska o ścianę, jeśli Laryssa natychmiast nie przyniesie pieniędzy. Biegając jak oszalała w środku nocy po sąsiadach, Laryssa zebrała kilka tysięcy rubli. Żołnierz wziął pieniądze i rzucił chłopca na ziemię.

Arkusze do pobrania: Arkuszmaturalny.pl
Książki do matury: Sklepmaturalny.pl

Aż w końcu pasterze odkopali na łące pod Gudermesem mogiłę, w której znaleźli kilka ciał. W jednym z nich, po szczątkach ubrania, Laryssa rozpoznała Szamila.

Wojciech Jagielski, *Wieże z kamienia,* Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 2004, s. 266–268

Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 r.
Artykuł 2 – Prawo do życia
Artykuł 3 – Zakaz tortur
Artykuł 4 – Zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej
Artykuł 5 – Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego
Artykuł 6 – Prawo do rzetelnego procesu sądowego
Artykuł 7 – Zakaz karania bez podstawy prawnej
Artykuł 8 – Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego
Artykuł 9 – Wolność myśli, sumienia i wyznania
Artykuł 10 – Wolność wyrażania opinii
Artykuł 11 – Wolność zgromadzeń i stowarzyszania się
Artykuł 12 – Prawo do zawarcia małżeństwa
Artykuł 13 – Prawo do skutecznego środka odwoławczego
Artykuł 14 – Zakaz dyskryminacji
Artykuł 15 – Uchylenie stosowania zobowiązań w stanie niebezpieczeństwa publicznego
Artykuł 16 – Ograniczenia działalności publicznej cudzoziemców
Artykuł 17 – Zakaz nadużycia praw

17.1. ***(1 pkt)*** **Wymień wszystkie artykuły Konwencji, które naruszyli żołnierze, wypisując ich numery.**

……

17.2. ***(1 pkt)*** **Napisz, czy bohaterka reportażu może dochodzić swoich praw na podstawie Konwencji. Uzasadnij swoją opinię.**

……

……

……

Zadanie 18. *(1 pkt)*

Na podstawie tekstu wskaż i wyjaśnij, jaki rodzaj praw daje obywatelom lepszą ochronę.

Kraje demokratyczne stwierdziły również, że prawa nie mogą być jedynie pustymi deklaracjami, że muszą im towarzyszyć dostępne każdemu obywatelowi mechanizmy ochrony w postaci skargi do sądu lub specjalnego trybunału. Uznano wreszcie, że prawa człowieka muszą być chronione przed demokratycznie wybranymi parlamentami, toteż utworzono trybunały konstytucyjne mające strzec zgodności ustaw z konstytucjami i zawartymi w nich prawami obywateli. Zasady te znalazły wyraz zarówno w konstytucjach państw Europy Zachodniej, jak i międzynarodowych paktach i konwencjach praw człowieka.
Możliwość dochodzenia praw jest tym, co odróżnia prawa moralne od pozytywnych. W przypadku praw moralnych mamy zazwyczaj do czynienia z czyimś uzasadnionym roszczeniem, nie ma tu natomiast skutecznego instrumentu realizacji takiego prawa. W przypadku pogwałcenia praw moralnych można apelować do sumienia sprawcy, powołać się na powszechne normy moralne, głos opinii publicznej, osąd Historii itd. Brzmi to nieźle, lecz skuteczność takiej argumentacji w przypadku złośliwych pogwałceń praw będzie niewielka. Inaczej się rzecz ma z prawami pozytywnymi regulowanymi przez prawo: choć odwołania do norm moralnych lub innych są tu słabe, prawom tym została zapewniona skuteczna ochrona. Ustawowych praw pozytywnych nie trzeba uzasadniać; należy ich dowieść.

Wiktor Osiatyński, *Wprowadzenie do praw człowieka,* www.hfhrpol.waw.pl

Arkusze do pobrania: Arkuszmaturalny.pl
Książki do matury: Sklepmaturalny.pl

.....

.....

.....

.....

Zadanie 19. *(1 pkt)*

Określ, jak zmieniły się opinie Polaków dotyczące demokracji i praw człowieka w Polsce w badanym okresie. W odpowiedzi wykorzystaj dane procentowe.

Treść ankiety: *Przedstawię Pan(u/i) opinie dotyczące sytuacji w Polsce od ostatnich wyborów parlamentarnych i prezydenckich, które odbyły się jesienią. Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(/i), czy też nie zgadza z następującą opinią.*

Demokracja i prawa człowieka są w Polsce zagrożone.

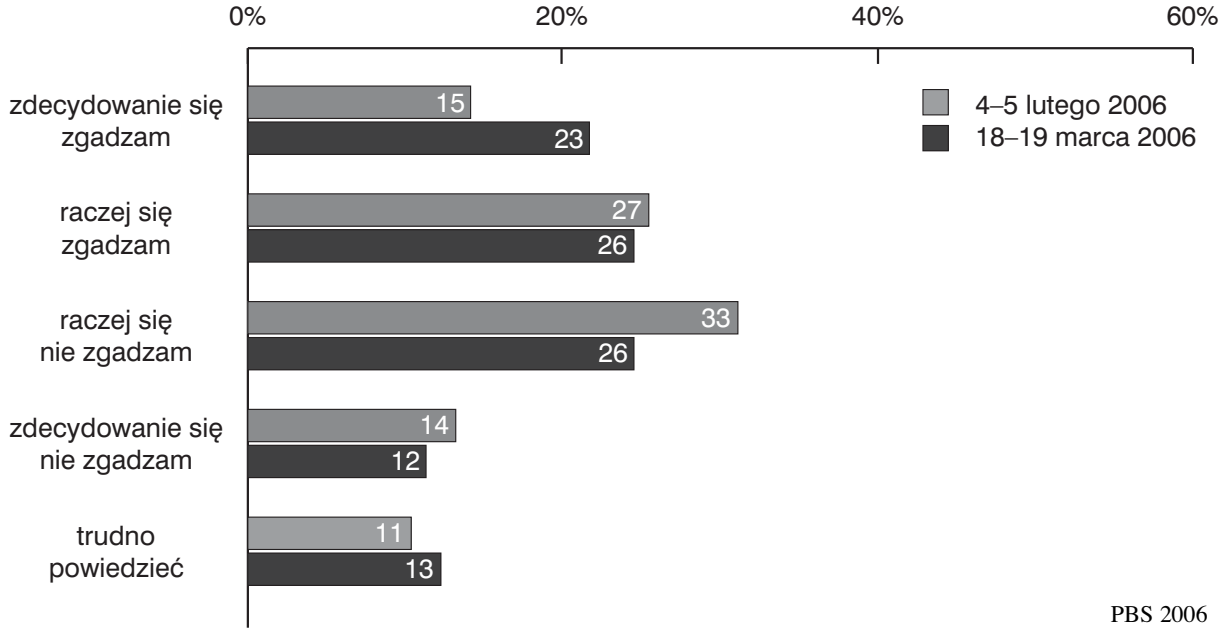

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Arkusze do pobrania: Arkuszmaturalny.pl
Książki do matury: Sklepmaturalny.pl

Część III *(20 pkt)*
Zadanie rozszerzonej wypowiedzi

Zadanie 20. *(20 pkt)*

Temat 1. Przedstaw genezę praw człowieka od starożytności do końca II wojny światowej. Omów uniwersalny i europejski system ochrony praw człowieka. Przedstaw i opisz rolę dwóch organizacji pozarządowych w obronie praw człowieka. W swojej wypowiedzi wykorzystaj dwa materiały źródłowe zamieszczone w arkuszu.

Temat 2. Dokonaj klasyfikacji praw człowieka i podaj po co najmniej trzy przykłady praw każdej z generacji. Opisz pięć aktualnych przypadków naruszania różnych praw człowieka. W swojej wypowiedzi wykorzystaj dwa materiały źródłowe zamieszczone w arkuszu.

Wybieram temat nr .....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Arkusze do pobrania: Arkuszmaturalny.pl
Książki do matury: Sklepmaturalny.pl

Arkusze do pobrania: Arkuszmaturalny.pl
Książki do matury: Sklepmaturalny.pl

Arkusze do pobrania: Arkuszmaturalny.pl
Książki do matury: Sklepmaturalny.pl

Arkusze do pobrania: Arkuszmaturalny.pl
Książki do matury: Sklepmaturalny.pl

BRUDNOPIS
(*nie podlega ocenie*)

Arkusze do pobrania: Arkuszmaturalny.pl
Książki do matury: Sklepmaturalny.pl